

поку URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-09-13-rshennya-rau-166_57e9137754bb9.pdf.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

5. Про визнання відсутності порушень вимог щодо несумісності керівником Городоцької місцевої прокуратури Львівської області Білинською Т.М.: Рішення Вищої ради правосуддя від 30 травня 2017 року № 1328/0/15-17.

6. Про визнання відсутності порушень вимог щодо несумісності прокурором відділу організації діяльності у сфері запобігання та протидії корупції прокуратури Львівської області Медведєм М.Й.: Рішення Вищої ради правосуддя від 24 жовтня 2017 року № 3419/0/15-19.

7. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 16.03.2020 по справі №420/683/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88203683>.

8. Постанова Львівського апеляційного адміністративного суду від 28.11.2017 по справі № 876/8854/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70717081>.

9. Коваль К. Під двома присягами, або підводні камені адвокатського несумісництва. *Юридичний вісник*. 2018. С.6-7.

10. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

Романадзе Л.Д.

*доцент кафедри господарського права та процесу
Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат,
медіатор, кандидат юридичних наук*

ПРИМИРНІ ПРОЦЕДУРИ В ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Сьогодні в Україні створено умови для існування різних альтернативних способів врегулювання спорів. Деякі з них певною мірою врегульовано на законодавчому рівні (арбітраж, третейське судочинство, врегулювання спору за участю судді, медіація), деякі існують без правового врегулювання (переговори, консиліація тощо).

Наявність в державі різноманітних альтернативних способів врегулювання спорів є запорукою забезпечення доступу до правосуддя. В цьому контексті також важливим є сприяння поширенню примирних способів врегулювання спорів. Визначну роль в сприянні примиренню

сторін відіграють адвокати, які відповідно до ст. 8 ПАЕ мають сприяти досудовому та позасудовому порядку врегулювання спорів між клієнтом та іншими особами. Але для того, щоб запропонувати клієнту альтернативу судовому розгляду, адвокату необхідно розумітися на сутності таких процедур, їх правовому регулюванні та відмінних особливостях. Отже, розберемо примирні процедури.

Сьогодні законодавство України передбачає дві примирні процедури, що можуть бути проведені навіть за наявності відкритого судового провадження: врегулювання спору за участю судді та медіація. В обох процедурах ніхто окрім сторін не може прийняти рішення щодо суті спору. Обидві процедури є різновидами переговорів за участю нейтрального посередника – судді чи медіатора відповідно. При цьому, процедура врегулювання спору за участю судді не є «судовою медіацією», хоча подібне хибне сприйняття є досить поширеним навіть серед суддів та адвокатів. Відмінна особливість медіації полягає в структурованості переговорів, що складаються з певної послідовності стадій (етапів) по яких медіатор має провести сторони спору.

Процедура врегулювання спору за участю судді вперше запроваджена в 2017 році в нових редакціях Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України. В кожному з цих кодексів процедурі врегулювання спору за участю судді присвячено окрему главу, що складається з п'яти статей (КАС України – Глава 4 Розділу II ст. 184-188; ЦПК України – Глава 4 Розділу III ст. 201-205; ГПК України – Глава 4 Розділу III ст. 186-190).

Положення щодо процедури врегулювання спору за участю судді в зазначених кодексах є майже ідентичними за змістом та регулюють питання щодо:

- з'ясуванням судом бажання сторін звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді;
- неможливості проведення врегулювання спору за участю судді в окремих випадках (наприклад, у разі вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору);
- порядку призначення врегулювання спору за участю судді, що має супроводжуватися постановленням ухвали, якою вирішується питання про зупинення провадження у справі;
- порядку проведення врегулювання спору за участю судді;
- строку проведення врегулювання спору за участю судді, що за будь-яких умов не може перевищувати тридцяти днів з дня постановлення ухвали про проведення процедури;
- конфіденційності інформації, отриманої будь-якою із сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору;

- відповідальності особи за використання під час процедури врегулювання спору за участю судді портативних, аудіотехнічних пристроїв, а також здійснення фото- і кінозйомки, відео-, звукозапису;

- припинення врегулювання спору за участю судді, про що постановляється ухвала з одночасним вирішенням питання про поновлення провадження у справі;

- неможливості судді, який брав участь у врегулюванні спору за участю судді, брати участі в розгляді цієї справи по суті або перегляді будь-якого ухваленого в ній судового рішення.

Врегулювання спору за участю судді може бути проведено в рамках відкритого судового провадження, але виключно до початку розгляду справи по суті та лише один раз (повторне проведення процедури не допускається).

Процедура врегулювання спору за участю судді має деякі переваги у порівнянні з медіацією. По-перше, проведення процедури не передбачає необхідності сплати судового збору та, відповідно, не накладає додаткових витрат на сторони спору. По-друге, надаючи згоду на процедуру врегулювання спору за участю судді, сторони спору не ризикують пропустити строк позовної давності поки вони витрачають час на спробу врегулювати спір мирним шляхом (адже спір вже перебуває у суді).

На жаль, поки процедура врегулювання спору за участю судді не користується значною популярністю серед сторін судового провадження та, навіть, серед суддів. Це обумовлено кількома факторами: недосконалістю правового регулювання (процедуру може бути використано з метою зміни судді); відсутністю необхідної підготовки у суддів; низькою поінформованістю сторін спору та їх представників щодо сутності процедури.

Медіація є більш досвідченою «старшою сестрою» відносно процедури врегулювання спору за участю судді, яка вже понад 25 років «мешкає» в Україні та поступово розширює сферу свого застосування.

В Україні досі не має спеціального закону про медіацію, в той же час існує ряд законів (в тому числі КАС України, ГПК України та ЦПК України), в яких згадується медіація, а також є нормативно-правові акти, які регулюють медіацію в окремих сферах.

Так, досить детально врегульовано питання надання соціальної послуги посередництва (медіації). Законом України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII визначено, що медіація належить до базових соціальних послуг (ч. 6 ст. 16) та врегульовано загальні питання щодо надання соціальних послуг населенню. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації)», затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 № 892 (із змінами), безпосередньо регламентує порядок надання послуги медіації, що здійснюється другим етапом після посередництва. Обидва нормативно-правових акти потребують

удосконалення в контексті відокремлення медіації від посередництва та надання їй самостійності.

Медіація у кримінальних провадженнях є іншим напрямком, що активно розвивається в Україні та супроводжується прийняттям нормативно-правових актів. Наразі завдяки реалізації в Україні різних проєктів з відновного правосуддя (в тому числі для неповнолітніх), 21 січня 2019 року Міністерством юстиції України та Генеральною прокуратурою України був прийнятий спільний наказ «Про реалізацію пілотного проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» № 172/5/10 (із змінами), яким затверджено Порядок реалізації пілотного проєкту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину». Порядок встановлює механізм реалізації пілотного проєкту на базі системи надання безоплатної правової допомоги. Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання послуг посередництва (медіації) адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу» від 03 червня 2020 р. № 445, було внесено зміни до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2013 р. № 130. Таким чином було запроваджено механізм оплати послуг адвокатів-медіаторів, які проводять медіації в рамках пілотного проєкту.

Важливо також звернути увагу на закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р. № 3460-VI, яким визначено, що безоплатна первинна правова допомога включає такий вид правової послуги, як надання допомоги в забезпеченні доступу особи до медіації (ч. 2 ст. 7).

З 2010 року в Україні наполегливо робляться спроби прийняти закон про медіацію. В Верховній Раді України за цей період було зареєстровано 14 різних законопроєктів. На даний момент законодавчу процедуру намагається подолати внесений Кабінетом Міністрів України 19 травня 2020 р. проєкт закону України «Про медіації» реєстр. № 3504. Вказаний законопроєкт був прийнятий Верховною Радою України за основу у першому читанні 15 липня 2020 р. та носить рамковий характер. Потреба у його прийнятті обумовлена різними факторами, зокрема необхідністю: сприяння підвищенню поінформованості населення про медіацію та формування довіри до цієї примірної процедури завдяки правовій визначеності її сутності, ролі медіатора, прав та обов'язків учасників тощо; легалізації професії медіатора та відповідного виду діяльності; налагодження взаємодії з судами та іншими органами з питань передання справ на медіацію; забезпечення реалізації норм процесуального законодавства щодо неможливості допиту медіатора в якості свідка про відомості, які стали йому відомі під час

медіації; забезпечення дотримання Україною зобов'язань за Сінгапурською конвенцією про медіацію.

Медіація має певні переваги у порівнянні з процедурою врегулювання спору за участю судді. По-перше, медіація є більш гнучкою процедурою, яка не має обмежень щодо тривалості (все залежить від бажання сторін брати участь в медіації). По-друге, кількість звернень до медіації не обмежується (сторони спору можуть повторно звернутися до медіації). По-третє, медіація проводиться спеціально підготовленим посередником, який володіє інструментами ефективної комунікації. По-четверте, медіація може бути проведена як до звернення до суду, так і на будь-якій стадії судового розгляду. По-п'яте, сторони вправі вільно обирати медіатора, якому вони довіряють. По-шосте, сторони не прив'язані до будівлі суду та можуть самостійно обрати зручне місце для проведення медіації. Крім того, сторони можуть звернутися до процедури медіації для вирішення будь-якого конфлікту, а не лише правового спору.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в Україні поступово набувають поширення дві примирні процедури, що врегульовані на законодавчому рівні, – процедура врегулювання спору за участю судді та медіація. При цьому їх правове регулювання потребує певного удосконалення. Кожна з цих процедур має свої переваги, і цінним є те, що сторони спору мають можливість вибору. Адвокати мають допомагати з вибором своїм клієнтам – інформувати про існування таких процедур, супроводжувати, допомагати в оформленні результатів домовленостей.

Храпенко О.О.

*доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСНОЇ ПРОМОВИ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Захисна промова адвоката має односторонню спрямованість – відстоювання прав і законних інтересів підзахисного всіма дозволеними законом способами. Однак вона не повинна бути «зброєю в руках злочинності, а лише гарантією того, що права і законні інтереси підзахисного не будуть обмежені більше, ніж це необхідно для досягнення мети.

Особливості промови адвоката досліджувалися багатьма вченими, практиками, і не лише юристами, але і психологами, лінгвістами. В цілому проблемам побудови промови адвокатів присвячені роботи